

Olağanüstü Olaylar Örgüsünde Hz. Peygamber'in Hicreti

Mehmet AZİMLİ*

Atıf/©: Azimli, Mehmet, (2008). Olağanüstü Olaylar Örgüsünde Hz. Peygamber'in Hicreti, Milet ve Nihal, 5 (3), 51-79.

Özet: Bu çalışmamızda, Hz. Peygamber'in Mekke'den Medine'ye hicretini olağanüstü olaylar çerçevesinde tahlil etmeye çalıştık. Onun hicreti konusunda gerek abartılı gerek uydurulmuş yığınla rivayet bulunmaktadır. Bu tür rivayetler, sahih olan rivayetlerle birlikte aktarıla gelmektedir. Bu çalışmamızda bu tür abartılı veya uydurma rivayetleri gerçeğinden ayırmak için gerek rivayet ve ravi tahlilleri gerekse de mantıki ve akli yorumlarla bir sonuca varmaya çalıştık. Çalışmamız sonucunda Hz. Peygamber'in hicretini daha çok insani yönü ve insani çaba ve uğraşlarla gerçekleştirdiğini anlatmaya çalıştık.

Anahtar Kelimeler: Hicret, Mübalağa, İnsanî Çaba, Olağanüstü.

Giriş

Hicret konusu eskiden beri İslam tarihi kitaplarında detaylıca anlatılan bir konudur. Bu anlatımlarda genelde hicretin sebepleri-sonuçları üzerine detaylı bilgiler verilir. Bu çalışmamızda bu tür anlatımlardan öte, hicret sırasında meydana geldiği nakledilen birtakım olağanüstü olayları incelemek ve bazı tahlillerde bulunmak istiyoruz. Şunu hemen ifade edelim ki; biz burada hicret sırasında meydana geldiği iddia edilen olaylar çerçevesinde mucize

* Doç. Dr., Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi.

konusunun gerçekliğinin olup olmadığını tartışmayacağız. Bu konu, öteden beri kelimcilerin tartıştığı kelamî bir problemdir.¹ Bu sebeple bu tartışmayı kelimcılara bırakıp, Hz. Peygamber'in Mekte'den Medine'ye gidişi sırasında meydana gelen olayların etrafında örülmüş kimi abartılı anlatımların tarihi veriler açısından gerçekleşip gerçekleşmediği konusunda değerlendirmelerde bulunmak ve bu konudaki kanaatlerimizi aktarmak istiyoruz. Bunu yaparken kullandığımız kaynaklar artık ilim âleminde içinde bol miktarda hurafelerin olduğu eserler kabul edilen kitapları değil, İslam tarihçileri tarafından birinci el kaynak olarak genel kabul görmüş eserleri ve hadis kitaplarını esas alıp bu eserlerdeki konuya ilgili problemleri rivayetleri değerlendireceğiz.

Siyerdeki olağanüstü ve abartılı rivayetlerin, anlatım tarzı açısından Medine dönemine nispetle daha bulanık görünen Mekte döneminde daha fazla olduğunu da ayrıca belirttikten sonra hicrete basamak teşkil eden Akabe olayı ile konuya girmek istiyoruz. Hicret sırasındaki olayları anlatırken olayları bütün ayrıntıları ile aktarmaktan çok, problemleri konulara değinerek gerekli olduğunu düşündüğümüz izahları yapmak istiyoruz.

Akabe Bey'atları Sırasında Şeytanın Rolü

İslam tarihi kaynaklarında "İkinci Akabe Bey'atları yapıldığı sırada şeytanın bu bey'at olayını gözetlediği², bey'at yapıldıktan sonra Mekkelilere bunu haber vermek üzere yüksek sesle bağıracağı,³ bu sesi duyan Müslümanların bu sestən dolayı çok korktuğu, Hz. Peygamber'in bunun üzerine şeytanı tehdit ettiği ve Müslümanlara

¹ Bu konudaki tartışmalar için bkz. Süleyman Nedvî, *Asr-ı Saadet*, Çev: Ömer Rıza Doğrul, İstanbul, 1978, III, 1-250 (eserin ilk iki cildi Mevlana Şibli'ye diğer ciltler ise Nedvî'ye ait olmasına rağmen, latinize edilirken sehven Şibli şeklinde yazılmıştır. Eserin 1928'deki Osmanlıca baskısında bu yanlışlık görülmemektedir); İbrahim Coşkun, "Din-Bilim Uzlaşısı ve Kur'an'ın Akli Mucizeliği", *Akademik Araştırma*, Konya, 2001, sayı, 1, s. 201; Ahmet Erkol, "Hz. Peygamber'in Mucizesi Meselesi Ve Nübüvvetin İspatında İnşak-ı Kamer (Aydınlanma) Hadisesi İle İlgili Bir Değerlendirme", *Dicle Ün. İlahiyat Fak. Dergisi*, Diyarbakır, 1999, c.I, s. 292; Osman Karadeniz, *İlim ve Din Açısından Mucize*, İstanbul, 1999.

² İbn Sa'd, *et-Tabakatü'l-Kübra*, Beyrut, 1985, I, 223.

³ Diyarbekri, *Tarihu'l-Hamîs*, Beyrut, trz., I, 319.

rahat olmalarını, çadırlarına dönmelerini istediği,⁴ bunun üzerine yeni bey'at etmiş olan Ensar'ın bey'atın verdiği coşkuyla, Hz. Peygamber'den Mina'daki hacıları öldürmek için izin istedikleri, ancak Hz. Peygamber'in bu konuda daha emrolunmadıklarını söyleyerek savaşmayı reddettiği" belirtilir.⁵

Esasında şu konu iyi bilinmektedir ki; tarihte anlatılan kimi efsane ve hurafeler dışında insan-şeytan arası böyle bir ilişki olduğu görülmemiştir.⁶ Hz. Peygamber'in yirmi üç yıllık peygamberlik hayatının hiçbir döneminde şeytanın konuşması ve bu konuşmayı hem müşriklerin hem de Müslümanları duyduğuna dair bir olay da mevcut değildir. Söz konusu rivayette yer alan olay da, muhtemelen bir yanlış anlama sonucu ortaya çıksa gerektir.

Bu konuda aktarılan rivayetlerin devamındaki bilgiler de bu yanlış anlama ve aktarmanın ipuçlarını bize sunmaktadır. Rivayetin devamında Ensar'ın Mina'daki hacıları öldürmeleri konusunda Hz. Peygamber'den izin istemeleri, muhtemelen Mina'daki hacılar arasında bulunan birinin olayı gözlemlemesi sebebiyle Mina'dakilere haber verme endişesi olabilir. Oradaki çadırlarda kalan birinin bu çığılığı atmasından dolayı Ensar, onların hepsini öldürmeyi istemiş olabilirler. Değilse Mina'daki bu insanlar hangi suçu işlemişlerdir ki öldürsünler? Zaten bazı rivayetlerde bu çığılığı atan şahsın, Kureyş müşriklerinden Münebbih b. Haccac'ın sesine benzediği belirtilir.⁷ Bu anlamda bu ses, muhtemelen bey'ati gözlemleyen Kureyş müşriklerinden Münebbih b. Haccac'ın veya bey'ati gözlemek için çadırlar arasında dolaşan Kureyş müşriklerinin casuslarından birisinin sesi olabilir.⁸

⁴ İbn Hişâm, *es-Siret'ü-Nebeviyye*, Beyrut, 2000, IV, 78.

⁵ Belazurî'nin aktarmadığı bu olay Taberî'de bu şekilde geçmektedir. Bkz. Taberî, *Tarihu'l-Ümemü ve'l-Mülük*, Beyrut, 1995, I, 563.

⁶ Taberî'de Hz. İbrahim'in oğlunu Kurban kesme olayında şeytanın Hz. İbrahim, Hz. İsmail ve Hz. Hacer'e gelip fitne verdiğiinden bahsedilmektedir. Bu olayda anlatılan aslında onların her birinin kendi nefsiyle mücadelesinin sembolize edilmesinden başka bir şey değildir. Bkz. Taberî, I, 164.

⁷ Halebî, *İnsânu'l-Uyûn*, Beyrut, 2002, II, 25; Bu konudaki değişik rivayetler için bkz. M. Asım Köksal, *İslam Tarihi*, İstanbul, 1987, VI, 43.

⁸ Muhammed Gazali, *Fikhu's-Sire*, Çev; Resul Tosun, İstanbul, 1987, 170.

Olayı gözlemleyip Kureyşlilere haber veren kişinin bu tavrı şeytanca bir tavır olduğu için Hz. Peygamber bu şahıs hakkında Şeytan sözcüğünü kullanmış da olabilir. Nitekim Hz. Peygamber buradaki ifadesinde bu yaptığı işin hesabını ona soracağını da ilave etmiştir.⁹ Bütün bu deliller gösteriyor ki bey'at olayını gözetleyen bir müşrik, durumu Kureyş müşriklerine iletmiş, meseleyi öğrenen Kureyşliler de kendilerine ulaşan haberler üzerine ertesi gün olayı ciddi olarak soruşturmaya başlamışlardır. Hiçbir Kureyşli müşrik de olayın kendilerine olağanüstü bir şekilde ulaştığına dair bir ifadede bulunmamıştır.

Olayı farklı bir açıdan değerlendirecek; eğer şeytan Hz. Peygamber'in müşrikler açısından kötü ve tehlikeli olan faaliyetlerini müşriklere haber veriyor veya müşrikler adına casusluk yapıyorsa(!) bu şeytan, biraz sonra detaylıca aktaracağımız gibi, evinden gizlice kaçarken kendisini öldürmeye gelen müşriklere Hz. Peygamber'in evden ayrıldığını neden bildirmiyor? Veya Hz. Peygamber'in mağaradaki yerini müşriklere neden göstermiyor? Böyle bir hizmeti yaparak müşrikleri hem birçok eziyetten ve hem de bin deve gibi maddi yükten de kurtarmış olurdu(!)

Akabe bey'atleri görüşmeleri sırasında bey'at alınırken Cebrael'in hazır olduğu ve bazı sahabenin de onu gördüğü¹⁰ şeklindeki rivayetler ise, olayı realiteden uzaklaştırıp gizemli hale getirme amacıyla aktarılmış öyküler olsa gerektir.

Necid'li Şeyh Olayı

Hicret sürecinde dikkat çeken rivayetlerin başında Necid'li Şeyh olayı gelir. Rivayetlere göre "Mekkeliler, Hz. Peygamber'i öldürmek üzere Daru'n-Nedve'ye toplanmaya başladıkları sırada Şeytan, Daru'n-Nedve'nin kapısında bir ihtiyar suretinde belirdi. Toplantı gayet gizli olduğundan ve önemli bir karar alınacağından dolayı giriş-çıkışlar kontrol ediliyordu. Kapıda bekleyen bu şahsa kim olduğu sorulduğunda -aslında şeytan olmasına rağmen Ne-

⁹ İbn Hişâm, IV, 78; İbn Sa'd'da bu ifade bulunmamaktadır. Hz. Peygamber Sa'de: "Çadırlarınıza dönün" demektedir. İbn Sa'd, I, 223.

¹⁰ Halebî, II, 25.

cid'li bir Şeyh olduğunu, toplantı yapılacağını işittiğini,¹¹ konuşmalara katkı yapmayı amaçladığını söylüyordu.¹² Bunun üzerine toplantıya alındı." Rivayetlere göre bu şahıs, "toplantı sırasında Hz. Peygamber'in hapsedilmesini isteyenlere karşı, bu fikrin yanlış olduğunu, hapsedilirse onun kaçarak taraftarlarına katılacağını ve daha büyük bir sorun olacağını söyledi. Toplantıdakilerin Hz. Peygamber'in Mekke'den sürülmesini istediklerinde ise bu fikrin hiç uygun olmadığını, eğer böyle yaparlarsa onun etkileyici üslubu ile herkesi kandıracağını ve beraber olduğu toplulukla Kureyş'in üzerine yürüyeceğini ifade etti.¹³ Nihayet Şeytan, Ebû Cehil'in bütün kabilelerden birer gencin seçilip Hz. Peygamber'in öldürülmesini savunan görüşünü uygun bulup hararetle destekledi."¹⁴

Haşimîler aleyhinde kararlar alınacağı için Mekke'nin sadece büyük kabile şeflerinin katıldığı, müşrik Haşimîlerin bile alınmadığı çok gizli bu toplantıya,¹⁵ adı-sanı bilinmeyen, Mekkelilerin hiç birinin tanımadığı -bazı rivayetlere göre insan kılığında şeytan olduğunu zannettikleri-¹⁶ bu şahsın katılmasını kabul etmek, Mekke siyasi yapısı ve Daru'n-Nedve'nin işleyişi açısından kabul edilebilir bir durum olarak gözükmemektedir.¹⁷ Şeytanın Daru'n-Nedve'de Mekke'nin kabile dengelerini bilen bir eda ile yorumlarda bulunması, Hz. Peygamber hakkında Mekkelilerden daha iyi bir şekilde analiz yapması karşısında Mekke liderlerinin buna müdahale edip "*Kimsin? Nereden geldin? Bu bilgileri nereden biliyorsun?*" gibi sorular sorması gerekirdi. Bu soruları sormalarını bir kenara bırakın Necidli Şeyh, bir uzman gibi Mekkelilerin bilmediğini biliyor, onlara uyarılarda bulunuyor, akıl veriyor, onlar da hiçbir itirazsız hep onu tasdik ediyorlar.

Bu tezatlardan dolayı "Necid'li İhtiyar rivayetine itibar etmemek gerekir."¹⁸ Buraya şeytanın katılımı yoktur. Bu rivayet,

¹¹ Taberî, I, 566.

¹² İbn Sa'd, I, 227.

¹³ İbn Kesîr, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, Beyrut, 1966, III, 175.

¹⁴ İbn Hişâm, IV, 123.

¹⁵ Bu toplantıya katılanların listesi konusunda bkz. İbn Hişâm, IV, 123.

¹⁶ Belazurî, *Ensabu'l-Eşraf*, Şam, 1997, I, 300.

¹⁷ Adnan Demircan, *Nebevî Direniş Hicret*, İstanbul, 2000, 110.

¹⁸ Ahmet Önkal, "Hicret", *DİA*, İstanbul, 1998, XVII, 460.

toplantı sırasında Ebû Cehil'in sunduğu görüşlerin şeytanî görüşler olduğuna vurgu yapmak üzere ortaya konulsa gerektir. Böylece olay olağan üstü hale getirilmiştir. Şeytanın insanla bu şekilde bir iletişimi mümkün gözükmemektedir. Ancak çok yerinde bir ifade ile "Daru'n-Nedve'de verilen karar şeytanca bir düşüncenin ürünüdür." denilebilir.¹⁹

Bu noktada meselenin bir diğer yönüne daha işaret etmek istiyoruz. Birbirine düşman topluluklar, düşman olduğu toplum²⁰ ve coğrafyası aleyhinde rivayetler uydurmuşlardır.²¹ Bu rivayet te Necidliler aleyhine uydurulan rivayetlerden olsa gerektir. Buna benzer başka rivayetler de aktarılmaktadır. Necid'li İhtiyar rivayetinin benzeri, Hz. Peygamber'in peygamberliğinden önceki Kâbe yapımı hadisesinde de ortaya çıkar. Aktarıldığına göre, Hz. Peygamber, Haceru'l-Esved'in taşınması olayında hakem olunca, şeytan Necid'li bir ihtiyarın kılığında: "Bu kadar yaşlı insanlar dururken niye bu gencin bu işi üstlenmesine razı oldunuz?" diyerek itiraz eder. Yine Hz. Peygamber'in, Necid'te fitneler olacağını, şeytanın boy-nuzunun oradan doğduğunu, eliyle o bölgeyi göstererek: "şeytan bu bölgeden çıkar" dediği aktarılır.²² Yine benzer bir rivayet İslamın gelişinden önce şeytan suretindeki Necidli bir adamın Hz. Peygamber'in Kâbe hakemliği sırasında bulunduğu aktarılır.²³

Yukarıda anlatılanlar, hicret sırasında ortaya çıkan Necid'li İhtiyar kılığındaki şeytan olayını da yeterince izah eder kanaatindeyiz. Bu tür rivayetler, Necit karşıtı birileri tarafından uydurulmuş olabilir.

Hız. Peygamber'in, Kendisine Karşı Hazırlanan Suikast Olayını Haber Alışı

Rivayetlere göre Daru'n-Nedve'de alınan suikast kararı, Cebrail tarafından²⁴ Hz. Peygambere derhal haber verilerek yatağında

¹⁹ Demircan, 111.

²⁰ Ekrem Ziya Ömeri, *Hadis Tarihi, Çev; İsmail Kaya, Konya, 1990, 66.*

²¹ Sadık Cihan, *Uydurma Hadislerin Doğuşu ve Sosyo-Politik Olaylarla İlgisi, Samsun, 1997, 110.*

²² Suheyli, *er-Ravzu'l-Unf, Beyrut, 2000, IV, 124.*

²³ Bkz. İbn Sa'd, I, 147; rivayet farkları için bkz. Köksal, II, 193.

²⁴ İbn Hişâm, IV, 125.

yatmaması konusunda tenbih edildi.²⁵ Bunun üzerine o da tedbiri-ni alarak²⁶ hicret hazırlığına girişti.²⁷

Hz. Peygambere hayatının sıkışık anlarında geldiği aktarılan²⁸ bu tür yardımların gelip gelemeyeceği konusu önem arz ettiğinden dolayı, Hz. Peygambere gelen ilahî yardım konusuna da bir nebze değinmek istiyoruz. Bilginler, Hz. Peygambere ilahî yardım konusunu Kur'an'dan ayetlerle²⁹ açıklama gayretine girerler. Bu tür anlatımlara göre, Hz. Peygamber'in her anına rabbani irade karışmakta, onu korumakta, mağarada melekler onu kanatlarıyla örtmektedir.³⁰ Bu tür yardımları izah sadedinde de ilahî dinin yok olmaması için bunun mümkün olduğu belirtilmektedir.³¹

Bu konuda bazı olayları hatırlatarak konuya açıklık getirmek istiyoruz. Uhud savaşı sırasında Kureyşliler, Hz. Peygamber'i öldürmek için özel ölüm timi hazırlamışlardı. Bu ölüm timinden Hz. Peygamber'i kurtarabilmek için birçok Müslüman canını vermişti.³² Bu zor ve sıkışık Uhud ortamında Hz. Peygamber yaralanmış, kanı dökülmüş ve bir mağaraya zor sığınabilmişti.³³ Ayrıca Uhud olayından daha kötü bir olayı, Taif'te yaşadığını, başının yarıldığını, ayaklarının kan içinde kaldığını biliyoruz.³⁴ Burada ona taşlar atarak öldüresiye dövmüşler, her tarafı yara-bere olmuş bir şekilde kendini bir bahçeye zor atmıştı. Meseleye eski Peygamberler açı-

²⁵ Taberî, I, 567.

²⁶ İbn Sa'd, I, 227.

²⁷ Belazurî, I, 301.

²⁸ Demircan, 120.

²⁹ Maide, 67. Tefsirlerde bu ayetin Mekke'de indiğine dair kayıtlar vardır. Buna rağmen Hz. Peygamber'i Haşim oğullarının korumaya devam etmesi ilginçtir. Bu da daha çok ruhi ve psikolojik yardımı anlattığını gösteren delillerdendir. Bkz. Taberî, *Tefsiru't-Taberî*, Beyrut, 2001, VI, 366; Reşit Rıza, *Tefsiru'l-Menar*, Trz, byy, IV, 473; Ayrıca bkz. Muhammet Esed, *Kur'an Mesajı*, Tevbe Suresi 26. ve 40. ayetlerin tefsiri ve Al-i İmran Suresi 124-125. ayetlerin tefsiri, dipnot, 93.

³⁰ Münir Muhammed Gadban, *Nebevî Hareket Metodu, Çev;* Tanık Akarsu, İstanbul, 1991, I, 194.

³¹ Bkz. Demircan, 112.

³² Hz. Peygamber kendisini ölümden kurtarmak için Ensar'dan 9 kişinin arka arkaya şehit olması üzerine: "*Kardeşlerimize insaf etmedik*" demişti. Müslim, *Sahih*, İstanbul, 1981, Cihat ve Siyer, 37.

³³ Vakıdi, *Kitabu'l-Meğazi*, Beyrut, 1984, I, 245.

³⁴ İbn Sa'd, I, 212.

sından da bakarsak, Hz. Zekeriyya'nın öldürüldüğünü,³⁵ oğlu Hz. Yahya'nın başının kesildiğini,³⁶ Kur'an'da bahsedilen Ashabı Ress'in peygamberlerini kuyuya atıp taşıyarak öldürdüklerini biliyoruz.³⁷

Bu noktada konunun daha net anlaşılması için şu sorulara cevap bulmak gerekmektedir. Bu tür ilahî yardımlar Allah'ın kâinat-taki hangi yasasına göre çalışmaktadır? Allah'ın Evrende koyduğu yasaların değişmediğini Kur'an bize bildirmektedir.³⁸ Allah'ın evrensel yasaları değişmiyorsa, bu yardımlar neden dolayı bir yerde gerçekleşirken, diğer yerde gerçekleşmemektedir? Hz. Peygamber'i tehlikelerden koruyan yardımlar konusunu kabullendiğimizde, bazı sorunlar ortaya çıkmaktadır. Eğer ilahî yardımın kuralı veya yasası yukarıda denildiği gibi sıkışık anlar ise, Hz. Peygamber'in ve birçok sahabe'nin canını feda etmesi sayesinde ölümden kıl payı kurtulduğu Uhud Savaşı'nda veya Uhud Savaşı'ndan daha kötü bir gün olan Taif'te bu yardımların gelmemesi tuhaf değil mi? Eğer bu yardımlar ilahî bir yasa çerçevesinde ise, Hz. Peygamber'i Cebrail'in haber vermesiyle ölümden kurtaran Allah, herhalde Hz. Zekeriya ve oğlu Hz. Yahya'yı veya kendilerine gönderilen peygamberlerini kuyuya atıp öldüren Ashab-ı Ress'in elinden peygamberlerini ve yine hiç mensubu olmadan öldürülen birçok peygamberi de kurtarması gerekirdi.

Aslında bu ilahî yardım konusu tamamen sünnetullah dediğimiz evrensel yasalar çerçevesinde işlemektedir. Allah'ın yeryüzünde koyduğu yasalar vardır ve Allah bu yasaların kesinlikle değişmeyeceğini belirtmektedir.³⁹ Bu doğrultuda Allah'ın Hz. Peygambere Cebrail vasıtasıyla olayı bildirmesi de ilahî yasalara mu-tabık görünmemektedir.⁴⁰ Meselenin bir diğer boyutu ise davetini

³⁵ Geniş bilgi için bkz. M. Asım Köksal, *Peygamberler Tarihi*, İstanbul, 2005, II, 298.

³⁶ Taberî, I, 346.

³⁷ Geniş bilgi bkz. Mevdudi, *Tefhimu'l-Kuran*, Çev; Heyet, İstanbul, 1991, III, 589.

³⁸ Fatır Suresi, 43.

³⁹ Rad Suresi 11; Bu konuda Sa'dece bu ayetin açıklaması Sa'dedinde bkz. Cevdet Said, *Bireysel ve Toplumsal Değişmenin Yasaları*, İstanbul, 1991.

⁴⁰ Burada yanlış anlamayı önlemek için şu izahu yapmayı gerekli görüyoruz: Bizim buradaki düşüncelerimiz, profan-dünyevî bir peygamber anlayışını kabul ettiğimiz veya Allah-Peygamber arası vahiy dışı özel diyalogunu göz ardı

ilahî yardımlar sayesinde yayan bir peygamberin örnekliliği de söz konusu olamaz. Zaten eğer böyle ilahî yardımlarla tebliğini yayan bir peygambere, insanların ilk itirazı: “o peygamberdir bize örnek olamaz.” sözü olacaktır. Allah ise onu bize Üsve-i Hasene -en güzel örnek- olarak vasıflandırmaktadır.⁴¹

Bu tür yardımların olmadığı konusunda konuya “İlahi kudret isterse bütün bu yardımları yapamaz mı? İsterse yapar” düşüncesi ile yaklaşmak da, meseleyi anlamaya çalışmaktan öte kolaycılığa kaçış türüdür. Bu düşünce ile yola çıkılması sonucunda, yapılmamış şeyleri, yapılmış göstermeye kalkınca bunların sonu gelmeyecektir.⁴²

Bu kısa izahattan sonra bütün bu tartışmaları bir kenara bırakıp, Daru'n-Nedve'de alınan kararın Hz. Peygambere ulaşması meselesine dönersek, meselenin bu şekilde problemlı olmasından olsa gerek, bazı bilginlerimiz suikast haberinin Hz. Peygambere Cebrail yoluyla değil de, Daru'n-Nedve'deki toplantının zaten gizli olmadığını, tersine umumi bir toplantı olduğunu, haber almasının normal olduğunu, bu yüzden umumi toplantının sonuçlarının ona rahatlıkla ulaşabileceği⁴³ görüşünde iseler de, toplantının gizli yapılmasından dolayı bu yorumun da pek tutarlı olmadığı kanaatindeyiz.

Biz, suikast haberinin Hz. Peygambere ulaştırılması konusunda -Hamidullah hocanın da itibar ettiği gibi- gizli planı öğrenen

ettiğimiz anlamına gelmemelidir. Hz. Peygamber'in Kuran dışında da vahiy aldığı konusunda Kur'an'da da işaretler bulunmaktadır. Ancak bundan, Hz. Peygamber'in hayatının her safhasında, ilahî yardımlar sayesinde davetini yaptığı, Allah'ın devamlı olarak onun hayatına müdahil olduğu ve adım başı mucizeler gösterdiği şeklindeki bir anlayış çıkarılmamalıdır. Çünkü bu tür vahiylerin ilahî yardım amaçlı olmadığı açıktır. Bkz. Mevdudi, *Tefhimu'l-Kuran*, IV, 391; Ayrıca değişik örnekler için bkz. Hayri Kırbasoğlu, *İslam Düşüncesinde Sünnet*, Ankara, 2000, 234-235.

⁴¹ Ahzab Suresi, 21.

⁴² İbn Kayyim El-Cevziyye, *Zadu'l-Mead*, Trc ve Thk; Muzaffer Can, İstanbul, 1990, III, 1056. dipnot, 25. Kur'an'da bahsedilen, hicret sırasında ilahî yardımla ilgili olarak bu yardımın manevi güçler yardımıyla verilen bir sükunet ve teşcî anlamında olduğu konusunda bkz. Muhammet Esed, *Kur'an Mesajı*, Çev; Cahit Koytak, Ahmet Aktürk, İstanbul, 1999, Tevbe Suresi 26. ve 40. ayetlerin tefsiri ve Al-i İmran Suresi 124-125. ayetlerin tefsiri, dipnot, 93.

⁴³ Gazali, 176.

birisi vasıtasıyla olduğu şeklindeki İbn Sad'ın rivayetine itibar ediyoruz. İbn Sad'ın rivayetine göre; "Hz. Peygamber'in büyük halası Rukayka bt. Sayfi b. Haşim, -muhtemelen dedikoducu komşularından duyup-⁴⁴ Kureyş'in toplandığını ve bu gece kendisine suikast yapacaklarını Hz. Peygambere bildirdi. Rasulullah da yatağına Hz. Ali'yi bırakıp evden ayrıldı."⁴⁵ Bu rivayetin daha makul olduğu kanaatindeyiz.

Burada şunu da ifade edelim ki, hicret olayı, bu suikast kararını duyup aniden verilen karar sonucu ortaya çıkmış bir durum değildir.⁴⁶ İki yıla kadar varan bir süreç boyunca tasarlanmış,⁴⁷ hazırlıklar yapılmış, tedbirler alınmış, bir hicret planı oluşturulmuştur. Bu hazırlıklar çerçevesinde Mekke'de böyle bir süreç bekleniyordu. Mekkelilerin bir gün bu işe köklü bir çözüm için karar verecekleri belliydi. Hicretine izin verilmeyen Hz. Ebû Bekir de bu sebeple iki deve satın almış besliyordu.⁴⁸ Hz. Peygamber, mücadelesini mucizeler üzerine değil, hayatın gerçekleriyle uyumlu, makul ve mantıklı bir takım tedbirler olarak gerçekleştirdi. Hicret planını ona göre yaptı. Bunun tersine rivayetlerin ise ilk kaynaklardan daha çok muahhar kaynaklarda aktarılması dikkat çekicidir.⁴⁹

Bazı rivayetlerde Hz. Peygamber ve genç yeğeni Ali'nin, Medine'ye hicretten bir gece önce gecenin karanlığından yararlanarak Kâbe'deki putları bunları kırdıkları ve Ali'nin Üsame b. Zeyd (Üsame o yıllarda daha çocuktur) ile putları yere atıp hurda haline getirdiğinden ayrıca pislikleri getirip putların üzerine attıklarından bahsedilmektedir.⁵⁰ Ancak bu rivayetler o günkü Mekke ortamında Hz. Peygamber'in putlara karşı tavrıyla uyuşmamaktadır. O günkü ortamdaki putlara karşı tavrı Kuran şöyle belirlemektedir: "

⁴⁴ Muhammed Hamidullah, *İslam Peygamberi*, Çev; Salih Tuğ, İstanbul, 1980, I, 173.

⁴⁵ İbn Sa'd, VIII, 52.

⁴⁶ Buhari, *Sahih*, İstanbul, 1982, libas, 16.

⁴⁷ Philip K. Hitti, *İslam Tarihi*, Çev; Salih Tuğ, İstanbul, 1989, I, 172.

⁴⁸ İbn Hişâm IV, 128.

⁴⁹ Musa Bağcı, *Hz. Peygamber'in Beşeri Yönü*, Ankara, 1999, (Basılmamış Doktora Çalışması), 177.

⁵⁰ Hamidullah, 203.

onların putlarına sövmeyin ki, onlar da sizin ilahınıza düşmanlıkla sövmesinler."⁵¹ Bu durumda aktarılan bu rivayetler kuranın belirlediği tavra terstir. O şartlarda putlara sövmeyi ile yasaklayan bu anlayış onları kırmaya hiç izin vermeyecektir. Bu rivayetler muhtemelen Hz. Ali'nin üstünlüğüne vurgu adına şia taraftarlarınca ortaya konulmuş rivayetler olsa gerektir.

Hz. Peygamber'in Evden Ayrılışı

Hicret öncesi Hz. Peygamber'in evinden ayrılıp mağaraya ulaşması konusu da sisli ve bulanık konulardan biridir. Bu konudaki rivayetlerde birçok açmazlar bulunmaktadır. Genelde bilinen rivayetler, onun Hz. Ebû Bekir'in evinde buluşup beraberce mağaraya gittiğini belirtirken,⁵² bazı rivayetler "Hz. Peygamber'in kendi başına evinden ayrıldığını ve mağaraya gittiğini, giderken Hz. Ali'ye Hz. Ebû Bekir gelirse ona yolculuk için yiyecek, deve ve rehber tedarik etmesini söylemesini ve onu mağaraya göndermesini emrettiği aktarırlar. Sonuçta meseleyi Hz. Ali'den öğrenen Hz. Ebû Bekir'in mağaraya geldiği ve Hz. Peygambere yetişince Hz. Peygamber'in onu müşriklerden biri zannettiği, acele ederken ayağını taşlara vurduğu ve ayağının kanadığı, bu kanamanın mağaraya ulaşınca kadar devam ettiği belirtilir."⁵³

Hicretin bu dönemi için anlatılan bir diğer rivayet ise: "Daru'n-Nedve'de alınan karar gereği Mekke'deki her kabileden seçilen gençlerin Hz. Peygamber'in evini kuşatıp onu evinde öldüreceğinin karara bağlandığı" şeklindedir.⁵⁴ Ancak evi kuşatanların listesinin verildiği rivayetlere baktığımızda; bu listede verilen on iki kişinin bırakınız genç olmayı, o günlerde 53 yaşlarında olan Hz. Peygamber'den daha yaşlı insanlar olduğunu görüyoruz. Bunlar o günlerde Mekke'deki lider tabakasından olan Ebû Cehl, Ukbe b. Ebi Muayt, Nadr b. Haris, Ümeyye b. Halef, Ebû Leheb, Zema b. Esvet, Ubey b. Halef gibi müşriklerdi.⁵⁵ Muhtemelen gençlerin

⁵¹ Enam, 108.

⁵² İbn Sa'd, I, 228.

⁵³ Taberî, I, 567.

⁵⁴ İbn Hişâm, IV, 125.

⁵⁵ İbn Sa'd, I, 228.

çekinebileceğinden veya ikna edilip geri çevrileceğinden endişe ederek düşmanlığına güvenilen ve kılıç kullanabilecek kimseler toplanmış olmalıdır.

Konuyla ilgili aktarılan problemlili rivayetlerden biri de şudur; Hz. Peygamber, evden ayrılırken evi kuşatan grubun başındaki Ebû Cehil, etrafındakilerle konuşurken Hz. Peygamber'in vaatlerini sıralayarak alay etmeye başlayınca, Hz. Peygamber Ebû Cehil'e hitaben: "*evet bunları ben söylüyorum, sen de o cehenneme gireceklerden birisin*" şeklinde cevap verir.⁵⁶ Bu durumda, eğer Hz. Peygamber, bu cevabı sesli olarak söyledi ise, müşriklerin Hz. Peygamber'i fark etmesi gerekirdi. Yok eğer içinden söyledi ise, o zaman cevap vermesinin hiçbir anlamı olmayacaktır. Gizlenerek kaçan bir insanın bu tür tavırlar da bulunması da biraz tuhaf gözükmektedir.

Ayrıca bir diğer çelişki de, Hz. Peygamber evden çıkarken hem gizleniyor, hem de evi kuşatanlara kendini hissettirecek şekilde üzerlerine toprak atıyor.⁵⁷ Yine evden çıkarken üstüne bir avuç kadar toprak attığı on iki tane müşriğin nasıl oluyorsa üstleri başları toz içinde kalıyor ve bundan haberleri olmuyor, ta ki sabah olunca fark ediyorlar(!)⁵⁸ Bunlar da rivayetteki abartılar ve apaçık çelişkilerdir.

Esasen kendisine evinde o gece suikast yapılacağını öğrenen Hz. Peygamber'in evinde kalması mümkün değildir. O günü kimde geçirdiği de belli değildir.⁵⁹ Öldürüleceğini bile bile evine gitmesi, her meselede tedbiri elinden bırakmayan ve bunu ümmetine tavsiye eden bir peygamber için uygun görünmemektedir. Buna göre o, müşrikler onun evini kuşatmadan önce evinden ayrılmıştır ve yukarıda aktardığımız şekilde -Hz. Ebû Bekir'in gelip meseleyi Hz. Ali'den öğrenmesi rivayetini esas alırsak- muhtemelen evi

⁵⁶ Taberî, I, 568.

⁵⁷ İbn Sa'd, I, 228; Diyarbekrî, I, 327.

⁵⁸ İbn Hişâm, IV, 127. Müşriklerin gece baskın yapmayı sabah beklemesinin sebebi, muhtemelen Haşimilerin tek kabileyi suçlamasından çekindiklerinden ve gündüz gözüyle bu suikastın işlenmesinin daha uygun olacağını düşündüklerinden dolayı olsa gerektir.

⁵⁹ Geceyi başka bir sahabe'nin evinde geçirmiştir. Bilgi için bkz. Filibeli Ahmet Hilmi, *İslam Tarihi*, Edisyon; Cem Zorlu, İstanbul, 2005, 184, dipnot, 99.

kuşatılmadan önce mağaraya gitmiştir. Hz. Ebû Bekir de kuşatma öncesi meseleyi öğrenip mağaraya ulaşmıştır. Değilse Hz. Ebû Bekir'in bu kuşatma esnasında Hz. Ali'ye gelip durumu sorması da mümkün değildir.⁶⁰

Konuyla ilgili aktarılan, Hz. Peygamber'in yatağına yatması için bıraktığı Hz. Ali'nin başında Cebrail'in, ayaklarında ise Mikail'in nöbet tutarak onu korudukları şeklindeki⁶¹ rivayetler, muhtemelen Şiîlerce uydurulmuş olabilir. Zaten rivayetin, Şiî temayülleri bulunan tarihçi Yakubi'den gelmesi de bunu göstermektedir.

Sevr Mağarasında Saklanmaya Gidiş

Hicret konusunu incelerken Hz. Peygamber'in saklandığı Sevr Mağara'sındaki olayları incelemeyi önce Kureyşlilerin Hz. Peygamber'i mağaraya kadar takibi konusuna değinmek istiyoruz. Rivayetlerde "Suraka b. Malik'in, Mekkeliler tarafından Hz. Peygamber ve Hz. Ebû Bekir'in izlerini takip etmekle görevlendirildiği, Suraka'nın da mağaranın 40 zir'a⁶² yakınına kadar izleri takip ettiği" belirtilir.⁶³ Hâlbuki bütün siyer kitapları tarafından aktarılan şudur ki, Suraka burada değil, Hz. Peygamber mağaradan ayrıldıktan sonra, yolculuğu esnasında Medine yolunda Hz. Peygamber'i takip edecektir. Burada muhtemelen bir karıştırma olsa gerektir.⁶⁴ İlk kaynaklarda da yer olmadığından dolayı bu tür rivayetler ihtiyatla karşılamak gerekir.

Ayrıca rivayetlerde "ayak izlerinin mağaraya kadar ulaştığı, iz sürücülerin de mağaraya kadar bu izleri takip ettikleri" belirtilir.⁶⁵ Bu rivayetlerden Hz. Peygamber ve Ebû Bekir'in kendi izlerini

⁶⁰ Gazali, bu rivayetlerdeki çelişkilerden dolayı Hz. Peygamber'in, evinin kuşatıldığını fark etmesi üzerine Hz. Ali'yi yerinde yatması konusunda tembihleyerek, gece karanlığından ve dışarıdakilerin gafletinden istifade ile çıkıp gittiğini belirtir. Gazali, 179.

⁶¹ Yakubi, *Tarihu'l-Yakubi*, Beyrut, 1993, I, 358.

⁶² Zir'a, arşın ile aynı ölçüdedir. Arşın= 68 cm. Bkz. Asım Demir, *İslam Tarihinde İlk Kullanılan Ölçü Birimleri*, Diyarbakır, 2002, 11. (Basılmamış Çalışma)

⁶³ İbn Sa'd, I, 229; İbn Kesîr, III, 182.

⁶⁴ Bu rivayetin ravilerinin Enes b. Malik ve Zeyd b. Erkam gibi Medine'li çocuk sahabelerden ve Muğire b. Şube gibi Medine döneminin ortalarında İslam'ı seçen Taif'li biri olması da dikkat çekicidir. Bkz. İbn Kesîr, III, 182.

⁶⁵ Belazurî, I, 302.

yok etmeyecek kadar tedbirsiz oldukları ortaya çıkıyor. Hâlbuki hicret planına göre Hz. Ebû Bekir'in azatlısı Amir b. Fuheyre, Hz. Ebû Bekir'e ait keçileri bu bölgede dolaştırarak sadece bu ikisinin değil, onlara erzak taşıyan Esmâ bt. Ebi Bekir'in ve onlara günlük gelişen olayları gece gelip aktaran Abdullah b. Ebi Bekir'in izlerini de imha ediyordu. Bu kadar ayrıntılı düşünülen hicret planına göre, bu tedbirler de alınsa gerektir. Bu anlamda Mekkelilerin izleri takip ederek mağaraya ulaşması konusu itibar edilmemesi gereken problemlili bir konudur.

Bu tür rivayetleri esas alarak iz takipçilerinin izleri takip ederek mağaraya ulaştıklarını farzetsek bile, bu takip olsa olsa Sevr Dağı'nın eteklerine kadar yapılabilir. Çünkü herkesin rahatlıkla bilebileceği, tarafımızca da ziyaretimiz sırasında görülmüştür ki, Sevr Dağı diğer Mekke dağları gibi taşlıktır. İz takibi yapılabilecek şekilde bir kum veya toprak zemin bulunmamaktadır. Tarihçi Mesudî, meselenin bu boyutuna: *"Bu dağ sert ve yalçın kayalıklardan oluşmaktadır. İnsanın izlerinin çıkabileceği toprak, çamur veya kum gibi şeyler bulunmamaktadır."* sözleriyle çok güzel değinmektedir.⁶⁶ Bu durumda taşların üzerine iz bırakmak mümkün olmadığına göre böyle bir iz takibi ile mağaraya ulaşmak da mümkün değildir.

Rivayetlerdeki bir diğer paradoks ise, Hz. Peygamber ve Hz. Ebû Bekir'in izlerini bu kadar yüksek bir tepede olan mağaraya kadar takip eden ve bölgedeki çobanlar tarafından kaçakların mağarada olabileceklerini öğrenen⁶⁷ müşriklerin biraz sonra aktaracağımız olağanüstülükleri görerek mağaraya bakmadan ayrılmalarıdır. Eğer izler mağaranın önüne kadar geliyor ve onu arayan insanlar bu mağaraya her ne olursa olsun bakmıyorlarsa, bunun mantıksal kabul edilebilir bir yanı yoktur. Belki de tek kabul edilebilir yönü hicretle ilgili aktarılan rivayetlerin abartılar içerdiği gerçeğidir.⁶⁸ Hatta bazı bilginler Hz. Peygamber'in Medine yolu tarafında değil, ters istikamette saklandığından dolayı müşrikler tara-

⁶⁶ Mesudî, *Mürûcu'z-Zeheb*, Beyrut,1997, II, 174.

⁶⁷ Diyarbekrî, I, 328; Muhammed Hüseyin Heykel, *Hz. Muhammet'in Hayatı*, Çev: Vahdettin İnce, İstanbul, 2000, I, 312.

⁶⁸ Caetani, *İslam Tarihi*, Çev: H. Cahit Yalçın, İstanbul, 1924, III, 59.

findan bulunamadığını, dolayısıyla müşriklerin mağarayı aramadıklarını belirtirler.⁶⁹

Mağaradaki Olağanüstü Olaylar

Hicret sırasındaki olağanüstülüklerin en fazla önemle anlatılanları, Hz. Peygamber mağara iken meydana geldiği aktarılan hâdiselerdir. Rivayetlere göre, “Hz. Peygamber ve Hz. Ebû Bekir mağaraya girdikten sonra onları gizlemek için Allah’ın emriyle mağaranın girişinde bir akasya ağacı oluşmuş,⁷⁰ ayrıca bir çift güvercin bu ağacın üzerine yuva yapıp yumurtalar bırakmış, yine mağaranın girişine bir örümcek ağ örmüş,⁷¹ içeride ise Hz. Peygambere zarar vermemesi için bir deliği ayağıyla kapatan Hz. Ebû Bekir’i yılan ısırması ve Hz. Peygamber, yılan tarafından sokulan kabarıklığı eliyle sürerek iyileştirilmiştir.⁷² Yine Müşriklerin mağaraya girmesi durumunda Hz. Peygamber ve Hz. Ebû Bekir’in binip kaçabilecekleri demirlemiş hazır bir geminin Hz. Peygamber tarafından Hz. Ebû Bekir’e gösterildiği” şeklinde rivayetler bulunmaktadır.⁷³

Şimdi bu hâdiseleri ele alalım. Mağaranın ağzında ağacın oluşması, örümceğin ağ kurması, güvercinin yuva yapması meselesi, birçok ayrıntıyı bize aktarmalarına rağmen, ilk siyer kaynaklarından Taberî ve İbn Hişam’da geçmemektedir. Belazurî’de ise sadece örümcek olayından bahsedilmektedir.⁷⁴ Ayrıca hadis kaynaklarında uzunca anlatılan hicret olayları sırasında bu olaylar aktarılmamaktadır.⁷⁵ Bu tip bilgiler daha çok muahhar kaynaklarda bulunmaktadır.⁷⁶

⁶⁹ R. Dozy, *Tarihte İslamiyet*, Çev: Abdullah Cevdet, İstanbul, 1908, I, 83.

⁷⁰ Diyarbekrî, I, 327.

⁷¹ İbn Sa’d, I, 229.

⁷² Diyarbekrî, I, 327; Beyhaki, *Delailü'n-Nübüvvet*, Beyrut, 1985, II, 477.

⁷³ İbn Kesir, III, 183.

⁷⁴ Belazurî, I, 302.

⁷⁵ Sa’dece İbn Hanbel’in Müsned’inde örümcek olayı geçer. Bkz. Ahmet b. Hanbel, *Müsned*, Beyrut, trz., I, 348. İbn Hanbel’de geçen rivayetin ravisinin güvenilir olmadığı hakkında bkz. İbn Kayyim El-Cevziyye, *Zadu'l-Mead*, Trc ve Thk; Muzaffer Can, III, 1056. dipnot, 20.

⁷⁶ Bağcı, 177.

Bu rivayetlerin ravilerine de rical bilgileri tarafından çok esaslı tenkitler yapılmıştır.⁷⁷ Misal olarak verecek olursak, Zehebî el-Mizan'da rivayetin ravisi Avn b. Amr hakkında Buhari'nin "meçhul münker" dediğini, rivayetin diğer ravisi Ebû Musab'ın bilinmediğini anlatır.⁷⁸ İbn Kayyim el-Cevzi, ravilerin zayıflığına değinirken,⁷⁹ Süleyman Nedvî bu rivayetlere esaslı tenkitler yaparak raviler hakkında Yahya b. Main'in "hiçtir" dediğini ve bu anlatılan olayların hepsinin, masal ve hikâyeden ibaret olduğunu belirtir.⁸⁰ Bu türden rivayetlere genelde olumlu yaklaşan İbn Kesir bile kendi aktardığı ve yukarıda verdiğimiz; hazırlanmış bir gemiden bahseden rivayet için: "bu konuda kuvvetli veya zayıf bir rivayet ve senedin bile bulunmadığını" belirtir.⁸¹

Hız. Ebû Bekir'i yılan sokması meselesine gelince, İbn Hişam gibi ilk kaynaklar, Hız. Hız. Ebû Bekir'in yılan gibi hayvanlardan temizlemek için mağaraya önce girip temizlik yaptığını bildirir, ancak bu sokma hadisesinden bahsetmez. Bu rivayet de ilk kaynaklar da bulunmayan, sonradan ortaya konulmuş bir aktarımdır. Zehebî ravinin sağlam olmayıp münker ve meçhul olduğunu belirtilir.⁸² İbn Kesir, bu rivayette gariplik ve münkerlik vardır demektedir.⁸³ Hız. Peygamber ve Hız. Ebû Bekir'in Sevr Mağarası'nda saklandıkları sırada meydana geldiği aktarılan bu olay, anlatım tarzından da sonradan ortaya konulduğu anlaşılmaktadır.⁸⁴

Bu sebeplerle bu tür rivayetler ihtiyatla karşılanmalıdır. Rivayetlerdeki bir takım ayrıntılar muhtemelen abartılmıştır. Zira ayrıntılar hayalleri, hayaller ayrıntıları besler.⁸⁵ Ağaç yetişmeyen bir yerde akasya veya püsküllü bir ağaç türünün yetişmesi,⁸⁶ hem

⁷⁷ Şibli, I, 200.

⁷⁸ Zehebî, *Mizanu'l-İtidal*, Beyrut, 1995, V, 370.

⁷⁹ İbn Kayyim el-Cevziyye, *Zadu'l-Meat*, Beyrut, 1990, III, 52.

⁸⁰ Bu konuda yapılmış detaylı ravi tahlilleri için bkz. Nedvî, III, 184.

⁸¹ İbn Kesîr, III, 183.

⁸² Zehebi, *Siyer-u Alamu'n-Nübela*, Beyrut, 1997, I, 268; İbn Kayyim El-Cevziyye, *Zadu'l-Mead*, Trc ve Thk; Muzaffer Can, III, 1056. dipnot, 25.

⁸³ İbn Kesîr, III, 180.

⁸⁴ Demircan, 123.

⁸⁵ Demircan, 126.

⁸⁶ Diyarbekri, I, 327.

ağacın hem örümceğin ikisinin birden mağarayı kapatması gibi gariplikler bir tarafa, müşriklerin mağara etrafında dolaştığı ve Hz. Ebû Bekir'in korktuğu sırada, Hz. Peygamber neden bu olayları aktararak korkmamasını söylemiyor da, Kur'an ifadesiyle: "*Allah bizimledir*"⁸⁷ veya "*üçüncüleri Allah olan iki kişiden*" bahsederek moral vermeye çalışıyor?⁸⁸ Hâlbuki bu görünen somut mucizelerden(!) ağaçtan, örümcekten, güvercinden bahsederek moral vermesi gerekirdi.⁸⁹ Sonuçta: "*Ağaç, güvercin, yılan ve gemi rivayetleri senet itibariyle zayıf ve de ilmi ölçüler ile de uyuşmamaktadır. Aslı yoktur. Bunlar Hz. Ebû Bekir'i üstün tutma gayretiyle ortaya atılan yalanlardır.*"⁹⁰

Mağara ile ilgili aktarılan abartılar bunlarla sınırlı değildir. Nitekim müşrikler mağara çevresinde onu ararlarken, Hz. Peygamber'in ayakta namaz kıldığı belirtilir.⁹¹ Bu gün bütün hüccacın bildiği ve tarafımızdan da gözlenen bir gerçektir ki, Sevr mağarasında ayakta namaz kılınması mümkün değildir. Bu abartı işi o kadar ileri götürülmüştür ki, Hz. Ebû Bekir'in oğluna: "*insanlar arası tehlikeli bir olay vuku bulduğunda mağaraya sığınmasını, oraya rızkının her gün sabah akşam geleceğini.*" belirttiği nakledilir.⁹² İlk halife olduğu gün çocukları aç kalacağı için pazara rızk aramaya koşan ve bu yüzden kendisine maaş bağlanan bir insanın İslam'da kabul edilmeyen bir tarzdaki bu tevekkül anlayışını söylemesi mümkün gözükmemektedir.⁹³

Tarihçilerimiz meseleyi bu noktada bırakmamışlar, örümceğin marifetlerinin bununla kalmadığını, Hz. Davut (as)'a da yardım ettiğini, ayrıca Hz. Hüseyin'in torunu olan Zeyd b. Ali'nin 122/740 tarihinde Emevilere karşı isyanı sonucu öldürülüp cesedi

⁸⁷ Tevbe Suresi, 40.

⁸⁸ Buhari, Libas, 16; Müslim, Fedailü's-Sahabe, 1; Tirmizi, *Sünen*, İstanbul, 1981, Tefsir,10.

⁸⁹ Bkz. Heykel, I, 314.

⁹⁰ İbn Kayyım El-Cevziyye, *Zadu'l-Mead*, Trc ve Thk; Muzaffer Can, III, 1056, 25.dipnot. (Bu tür uydurmalar muhtemelen Sünni paradigma tarafından Şia'nın Hz. Ali'yi ön plana alma gayretine karşı ortaya koyulmuştur.)

⁹¹ İbn Kesir, III, 181.

⁹² İbn Kesir, III, 183.

⁹³ Bkz. İbn Sa'd, III, 183.

yakılarak külleri Fırat nehrine atılmadan⁹⁴ önce çıplak cesedinin asıldığı sırada, örümceğin onun avretinin görünmemesi için avretini örttüğünü belirtirler.⁹⁵ Buna göre onun katledilmesine ve cesedinin yakılmasına ses çıkarmayan Allah, cesedinin görünmemesi için örümcek göndermiş olmaktadır.(!) Mağaranın önüne yuva yapan güvercin hakkında da Allah'ın bu güvercine mükafat olarak onu mübarek kıldığı ve onu hareme yolladığı, Mekke'deki güvercinlerin bu iki güvercinin soyundan geldiği belirtilir.⁹⁶

Konuyu bitirmeden önce şunu da ifade edelim ki, bu olayları "Hz. Peygamber'in emrine örümceğin ve güvercinin amade edilmesi"⁹⁷ şeklinde bir ifade tarzıyla çözmek de mümkün değildir. Olay aslında Hz. Peygamber'i dağ-taş demeden arayan müşriklerin birçok kovuk ve mağaranın bulunduğu Sevr Dağı'nda onu bulamamalarıdır.⁹⁸ Zaten bu kadar geniş bir arama alanında müşrikler onları daha çok Sevr mağarası'nın bulunduğu Yemen yönünde değil, tam ters istikametteki Medine yönünde arıyorlardı.

Hicret Yolcularının Bir Çobandan Süt İstemeleri

Hicret yolculuğu sırasında meydana geldiği belirtilen birçok hari-kulade olaylardan bahsedilir. Bunlardan biri de bir çobana uğrayıp ondan süt istemeleri ve süt vermeyen bir koyundan mucize eseri olarak süt sağıp içmeleridir. Bu konuda birçok değişik rivayet gelmiştir.⁹⁹ Bu konudaki rivayetlerde birçok karıştırmalar yapılmıştır.¹⁰⁰ Misal verecek olursak Hz. Ebû Bekir ile Hz. Peygamber'in hicretten önce Mekke Dönemi sırasında yanına uğrayıp süt içtikleri ve Müslüman olmasına sebep oldukları Abdullah b. Mesut ile ilgili rivayet, karıştırılarak hicret rivayetleri içinde anlatılmaktadır.¹⁰¹ Bu konuda Buhari'de geçen bizzat Hz. Ebû Bekir'den gelen bir rivayete göre ise anlatılanların tersine Rasulullah, yolda susa-

⁹⁴ Taberî, IV, 193.

⁹⁵ Diyarbekrî, I, 328.

⁹⁶ İbn Kesîr, III, 182.

⁹⁷ Demircan, 126.

⁹⁸ Ahmet Çelebi, *Hz Muhammed'in Hayatı*, Çev: Hasan Fehmi Ulus, İstanbul, 1997, 73.

⁹⁹ Bu rivayetlerin detayları için bkz. İbn Kesîr, III, 187 vd.

¹⁰⁰ Bu rivayetlerin rivayet analizleri için bkz. Nedvî, III, 184.

¹⁰¹ İbn Kesîr bu karıştırmanın olduğunu belirtir. İbn Kesîr, III, 185.

Yınca bir çobana koyunlarında süt olup olmadığını sormuşlar, o da olduğunu söyleyince sağmasını rica etmişler ve içmişlerdir. Bu olayı da bizzat Hz. Ebû Bekir anlatmaktadır ve bir mucizeden bahsetmemektedir.¹⁰² Olayı bu şekilde anlamının bir mahsuru olmasa gerektir. Yolcuların bu şekilde davranması kadar da normal bir şey yoktur.

Bu olayla ilgili olarak aktarılan süt vermeyen koyundan süt çıkartılması gibi harikulade olaylar, Demircan'ın yerinde ifadesiyle; *"Ümmü Mâbed kıssasından esinlenerek uydurulmuştur. Zira Hz. Peygambere yakışan adım başı mucize göstermesidir."*(!)¹⁰³

Bu arada anlatılan birçok hikâye ve uydurma olay bulunmaktadır. Bunları detaylıca aktarmayı zait görüyoruz. Sadece daha iyi anlaşılması için artık pes dedirttiren bir rivayet örneği ile iktifa ediyoruz. Rivayete göre, "Hz. Peygamber hicreti sırasında bir kadından su istemiş, o da vermemiş bunun üzerine Hz. Peygamber o kadını kayaya çevirmiş ve bu kaya hala orada duruyormuş."¹⁰⁴

Hz. Peygamber, kendisine Mekke dönemi boyunca dövme, sövme, üzerine işkembe koyma dahil yapmadıkları işkenceleri bırakmayan Ebû Cehil, Ukbe b. Ebi Muayt gibilerini, ayrıca öldürmek üzere evini kuşatan müşrikleri, yine hicret sırasında onu yakalayıp öldürmek üzere peşinden koşan Suraka'yı taşlaştırmıyor da, su isteğine olumsuz cevap vermekten başka suçu olmayan bir kadını kayaya çeviriyor. Eğer su vermemek taşlaşma sebebi olacaksa, Boykot yıllarında Müslümanlara yiyecek ve su vermeyerek açlıktan çocukların çığlıklar atarak ölmelerine sebep olanlar taşlaşması gerekmez miydi?¹⁰⁵ Bütün bu anlatılanlar, kendisine su vermeyeni taşa çevirecek kadar taş kalpli bir şekilde tasvir edilen o merhametli peygambere iftiradan başka bir sözcükle açıklanamaz.

Ümmü Mâbed Olayı

Rivayetlere göre, hicret yolcuları Ümmü Mâbed isimli kadının çadırına uğramışlar ve bu kadından süt istemişler, -o sene kıtlık

¹⁰² Buhari, Menakıbu'l-Ensar, 44; ayrıca bkz. İbn Kesîr, 187.

¹⁰³ Demircan, 130.

¹⁰⁴ Suheyli, IV, 149.

¹⁰⁵ Belazuri, I, 269.

vardı¹⁰⁶ kadın da koyunlarda süt olmadığını söyleyince orada bulunan kısır bir koyunu sağıp hem kendileri içmişler,¹⁰⁷ hem de çadır sahibine içirmişler, arta kalanını da kadının kocası gelince içmiştir. Ümmü Mabed, durumu soran kocasına, Hz. Peygamber'in fizikî yapısını şemailini uzunca aktarmıştır.¹⁰⁸ Hz. Peygamber'in sağdığı bu kısır koyunun, hicretin on sekizinci senesine kadar kaldığı ve kıtlık durumlarında süt verdiği belirtilir.¹⁰⁹

Bu olay, ilk siyer kaynaklarından Taberî ve İbn Hişam'da ve hadis kaynaklarında geçmemektedir.¹¹⁰ Sadece biraz ilerde bahsedeceğimiz, bir cinin Mekke'ye gelip hicret yolcularının durumunu haber vermesi olayından bahsederken, hicret yolcularının Ümmü Mabed'in çadırına uğradıkları anlatılmakta, ancak bu aktarılan mucizelerin hiç birinden bahsedilmemektedir.¹¹¹ Ümmü Mabed rivayetinin sıhhati ile ilgili olarak çok uzun tahliller yapan Süleyman Nedvî, rivayetin ravileri konusunda birçok problemlerin olduğunu, bazı ravilerin sahabeden olup olmadıklarının belli olmadığını, yine bazı ravilerin meçhul olduğunu, Zehebî'nin bu rivayetlerin hiç birinin senetlerinin sahih olmadığını söylediğini, ayrıca Ümmü Mabed'in yaptığı Hz. Peygamber'in şemailini tanıtan uzunca anlatımının uydurma olduğunu, yine hicret senesinde kıtlık olduğunun sabit olmadığını aktarır.¹¹² Rivayetle ilgili birçok açmazlar bulunmaktadır. Bazı rivayetlerde tek koyundan süt sağılırken, bazılarında birden fazla koyun sağılmıştır.¹¹³ Hâlbuki eğer mucize gerekiyorsa, tek koyundan çıkan sütün herkesi doyurması daha etkili bir durum olurdu.

Ümmü Mabed, kıssası rivayetleri incelendiğinde olayların tasvirinde uydurmaların rivayete ilave edildiği izlenimi çıkmakta-

¹⁰⁶ İbn Kesîr, III, 192.

¹⁰⁷ Diyarbekrî, I, 331.

¹⁰⁸ İbn Sa'd, I, 231.

¹⁰⁹ Belazurî, I, 304-305.

¹¹⁰ Ümmü Mabed rivayeti daha çok muahhar kaynaklarda aktarılmaktadır. Bu kaynakların listesi için bkz. İbn Kayyım El- Cevziyye, *Zadu'l-Mead*, Trc ve Thk; Muzaffer Can, III, 1059, 29. dipnot.

¹¹¹ İbn Hişam, IV, 139; Taberî, I, 570.

¹¹² Nedvî, III, 186.

¹¹³ İbn Kesîr, III, 191.

dır. Bu kıssa ile ilgili aktarılan olayın benzer rivayetlerinden, bu rivayetin ilavelerle başka şekle sokulmuş olduğu ihtimali bulunmaktadır.¹¹⁴ Aslında yukarıda da aktardığımız gibi yolcular, yolculuğun gereği olarak gereksinimlerini uğradıkları yerlerden talep ederler. Hz. Peygamber de hicreti sırasında Ümmü Mabe'd'in çadırına uğramış, açlığın ve susuzluğun getirdiği zorunlulukla oradan süt istemiş ve verilen sütü içmiştir.¹¹⁵ Bunun dışında aktarılanlar yüceltme amacıyla yapılan abartmalardır.

“Cin”in Haber Getirmesi

Rivayetlere göre Mekke'deki Müslümanlar, hicret eden Hz. Peygamber ve yanındakileri merak ediyorlardı. Hz. Peygamber'in Mekke'den ayrılışının üçüncü günü bir cin Mekke'nin aşağı tarafından yukarı tarafına kadar çıktı ve beyitler söyleyerek hicret yolcularının hicret sırasında takip ettikleri yolu anlattı.¹¹⁶ Onun sesini duyuyorlar, ancak şahsını göremiyorlardı.¹¹⁷ Böylece Mekke'deki Müslümanlar yolcuların durumunu öğrenip rahatlamışlardı.¹¹⁸

Bu olay, daha önce anlattığımız şeytanın, Akabe Bey'atlarını müşriklere haber vermesi olayına benzer bir olaydır ve o vesileyle belirttiğimiz gibi, ne bundan önceki Mekke Dönemi'nde ne bundan sonraki Medine Dönemi'nde sahabeler için böyle bir haberleşme türü ve iletişim olayı görülmemiştir. Bu rivayet, Cahiliyye dönemi yaygın bir algılama olan; cin ve şeytanın insanlar üzerindeki güçlü bir etkisi olduğu inancının bir yansıması olsa gerektir.

Ayrıca rivayetlerde bazı açmazlar bulunmaktadır. Rivayetlerde yolculuğu anlatan cinin Mekke'ye üçüncü gün geldiği açıkça zikredilmektedir.¹¹⁹ Hz. Peygamber ve Hz. Ebû Bekir'in mağarada üç gün kaldıkları da açıktır.¹²⁰ O halde bu haber getiren cin, hicret

¹¹⁴ Demircan, 130.

¹¹⁵ Gazali, 186.

¹¹⁶ Taberî, I, 570.

¹¹⁷ İbn Sa'd, I, 229.

¹¹⁸ İbn Hişâm, IV, 139.

¹¹⁹ Taberî, I, 570.

¹²⁰ İbn Hişâm, IV, 135.

yolcuları yolun yarısındaki Kudeyt bölgesinde¹²¹ Ümmü Mabe'd'in çadırına uğradıkları haberini nasıl getirebiliyor? Bu durumda cinin, hicret yolcuları Ümmü Mabe'd'in çadırına uğramadan önce uğrayacaklarını bilerek bunları aktarmasını gerektirir ki bu da mümkün değildir. Bu durum rivayetin en belirgin açmazıdır.

Bu olay, muhtemelen Mekke'de Müslümanlığını gizleyen birinin,¹²² müşriklerin takibatına rağmen Hz. Peygamber'in nasıl kurtulduğunu anlatan ve Mekkelilerden intikam almak için söylemiş olduğu şiirlerin, Müslümanlar arasında yayılması ve ilaveler yapılarak efsaneleştirilmesidir. Zaten bu cinin söylediği şiirde; iki kişiden bahsetmesi de gösterir ki bu şiirleri söyleyen şair, hicrete tam vukufiyeti olmayan, rehber Abdullah b. Üreykit ve Amir b. Fuheyre'nin hicrete katıldıklarından haberi olmayan biridir. Eğer bu aktaran bir cin olsaydı hicreti gerçekten gözetleyerek, gelip olayı tam olarak anlatabilecekti.¹²³ Şiirin metnine de bakılırsa süt verdiği iddia edilen mucize koyunun bundan sonraki tarihlerde artık her geliş gidişinde süt verdiğiinden bahsedilmektedir. Bu da bu şiirin sonradan yazıldığını gösteren kanıtlardandır. Nitekim Hz. Peygamber'in hicretiyle ilgili daha sonraları da birçok şiir ve mersiyeler yazılmıştır.¹²⁴

Suraka'nın Takibi

Rivayetlere göre "Müdlîc kabilesinden Suraka b. Malik b. Cu'şum, Mekkelilerin yakalayana verecekleri yüz develik ödülü almak üzere dört kişilik hicret kafilesini takibe çıkar. Takip sırasında atı üç defa arka arkaya tökezlenir ve düşer. O, her düşüşünde kalkar fal oklarına bakar,¹²⁵ fal oklarından da olumsuz yönde tavsiyeler çıkmasına rağmen iki mızraklık bir mesafe kalıncaya kadar takibini sürdürür. Ancak en sonunda atından düşer¹²⁶ ve atın ayağının

¹²¹ Hicret yolculuğunun güzergâhlarının çizimi için bkz. İbrahim Sarıçam, *Hz Muhammet Ve Evrensel Mesaj*, Ankara, 2003, 123.

¹²² Gazali, 186.

¹²³ İbn Hişâm, IV, 139.

¹²⁴ H. İbrahim Şener, "Hicretle İlgili Şiirler ve Tahlilleri", *İstem*, Konya, 2004, yıl: 2 sayı:4, 73.

¹²⁵ Buhari, *Menakıbu'l-Ensar*, 44.

¹²⁶ Diyarbekri, I, 331.

saplandığı yerden ateş ve duman yükselince Hz. Peygamber'den eman diler."¹²⁷ Taberî bu olaydan bahsetmemektedir.¹²⁸

Suraka olayında öncelikle tek kişinin dört kişiyi takip etmesi, saldırması ve dört kişinin ondan korkması olayının problemlili olduğunu düşünüyoruz.¹²⁹ Ayrıca rivayetlerdeki tabloya göre Suraka bu kargaşalık sırasında Hz. Peygamber'in duasını işitiyormuş. Buna göre onun duyabilmesi için Hz. Peygamber'in adeta haykırarak dua etmesi lazımdır. Yine eğer Hz. Peygambere okuduklarını işitecek kadar yaklaştıysa, düşse bile kalkıp rahatlıkla onları yakalayabilirdi. Çünkü deve ile yolculuk ediyorlardı.¹³⁰ Rivayette ilginç bir şekilde Hz. Peygamber, Suraka'nın aleyhine dua edince Suraka atı kuma saplanıyor.¹³¹ Suraka, atının kurtulması için yalvarıyor, Hz. Peygamber dua ediyor, at kurtuluyor, buna karşın Suraka yine saldırıyor Hz. Peygamber tekrar dua ediyor.¹³²

Bu arada Suraka'nın hicret sırasında Müslümanlığı kabul etmediği, sekiz sene sonra Mekke fethi sırasında Müslüman olduğu kesin olmasına rağmen,¹³³ rivayetlerde sanki İslam'ı kabul etmiş, Müslüman olmuş bir kişi portresi çiziliyor. Buna göre o, Hz. Peygamber'in duasına sığınıyor, onlara yardım ediyor, geri dönerek gelenleri çeviriyor, hatta durumu fark eden Ebû Cehil'e şiiirlerle başından geçen mucizeleri anlatıyor, dahası bu şiiirlerde Hz. Peygamber'in delilli bir peygamber olduğunu söylüyor. Eğer böyleyse neden İslam'a girmiyor da Mekke Fethi'ne kadar bekliyor?¹³⁴ Hz. Peygamber'i peygamber olarak vafeden ve bu kadar mucizeye

¹²⁷ İbn Sa'd, I, 232.

¹²⁸ Belki de bu olayın etkisiyle muhtemelen Suraka'ya karşı düşmanlıkla uydurulan bir rivayet Taberî'de geçmektedir. Buna göre Kureyşliler, Bedr savaşına hazırlanırken Şeytan, Suraka'nın kılığına girip Mekkelileri savaşa teşvik etmiştir. Bkz. Taberî, II, 25.

¹²⁹ Bu dört kişi isteseler onu öldürürlerdi. Bkz. Sarıçam, 122.

¹³⁰ Buhari, Menakıbu'l-Ensar, 44.

¹³¹ Bazı tarihçiler Suraka'nın atının ayaklarının saplanmadığını Sa'dece atının şaha kalkması veya ayaklarının taşa takılması neticesinde korkuya kapıldığını belirtirler. Emile Dermenghem, *Hz. Muhammed'in Hayatı, Çev; Reşat Nuri Güntekin, İstanbul, 2006, 149.*

¹³² İbn Sa'd, I, 232; Ebû'l-Fida, *el-Muhtasar fi Ahbari'l-Beşer*, Beyrut, trz, I, 189.

¹³³ Belazuri, I, 305.

¹³⁴ Beyhaki, II, 489; Suheyli, IV, 141.

şahit olan bir insanın sekiz yıl sonra Müslüman olması da¹³⁵ bunların mucizeler değil, sonradan kurgulanmış rivayetler olduğunu gösteren kanıtlardandır. Aslında bütün bunlar, kitaplarımızda harikulade olaylar çerçevesinde geliştirilip örülen ve Hz. Peygamber'i öldürmeye gelen bir zorbanın, bir anda koruyucu konumuna geçmesi şeklinde bir olay olarak aktarılmıştır.¹³⁶

Bir diğer garip anlatım ise ilk kaynaklarda geçmeyen bir rivayettir. Buna göre Suraka ile Hz. Peygamber adeta koyu bir sohbete başlarlar. Bu sırada Hz. Peygamber, Suraka'ya gelecekle ilgili müjdelere sadedinde,¹³⁷ Kısra'nın bileziklerini koluna takacağı müjdesini verir.¹³⁸ Müslümanlığı kabul etmeyen bu insana bu şekilde müjdelere verilmesi pek makul gözükmemektedir. Bu yüzden bu rivayet muhtemelen sonradan kurgulanmış bir rivayettir.¹³⁹

Suraka olayını izah ederken karşımıza çıkan en ilginç paradoks, Suraka'nın atından her düşüşünde fal oklarına bakması ve fal okları ona üç defa yaptığı işin yanlış olduğunu söylemesine rağmen yoluna devam etmesidir. Kur'an bize: "*içki, kumar, fal okları şeytanın amelinden birer murdardır.*"¹⁴⁰ diye nitelermeler yaparken biz, Hz. Peygamber'in büyüklüğünü ispat için, fal oklarının bile onu desteklediğini gösterme sadedinde bir mucizeden bahsediyoruz. Yani bir anlamda Hz. Peygamber için fal oklarında fayda umuyoruz, fal oklarından bile mucize üretiyoruz. O yüce insanın bu tür mucizelere ihtiyacı yoktur, o bütün bunlardan berîdir.

Suraka'ya Eman Verilmesi Meselesi

Rivayetlerde Suraka konusu aktarılırken,¹⁴¹ Suraka'nın bu zor şartlar altında korku ve endişe altında¹⁴² Hz. Peygamber'den eman

¹³⁵ İbn Kesîr, III, 282.

¹³⁶ Benzer bir kurgulanmış anlatım örneği, Hz. Ömer'in Müslüman oluşu olayı için anlatılır. Bkz. Mehmet Azimli, *Hz. Ömer'in Müslüman Oluşu İle İlgili Rivayetin Tarihsel Bağlamda Farklı Bir Şekilde Okunuşu*, İslamiyat, Ankara, 2003, sayı I.

¹³⁷ İbnü'l-Esir, II, 105.

¹³⁸ Suheyli, IV, 141.

¹³⁹ Süleyman Nedvî, Hz. Peygamber'in gelecekle ilgili söylediği birçok rivayeti kitabına alıp incelemesine rağmen bu rivayeti gaybla ilgi haberler bölümüne almamıştır. Nedvî, III, 126 vd.

¹⁴⁰ Maide, 90.

¹⁴¹ Belazurî, I, 305.

istediği,¹⁴³ bunun üzerine Hz. Peygamber'in de ona eman yazdırdığı belirtilir.¹⁴⁴

Eman meselesi problemlı bir meseledir. Aslında bu eman isteme meselesi rivayetin kendi içinde bir açmazdır. Memleketinden korkular içerisinde gizlenerek ayrılan bir insanı yakalamak üzere takip eden birisinin eman istemesi zor bir ihtimaldir.¹⁴⁵ Bir insanın eman istemesi için saldırıya uğraması gerekir. Burada saldıran Suraka'dır. Saldırısının başarısız olduğunu farz ettiğimizde bile, hicret yolcuları ona saldırmıyorlar ki eman istesin. Bu anlamda bu olay muhtemelen bir kurgudan ibarettir.

Ayrıca bu emanın yazılıp yazılmadığı da şüphelidir. Zaten hiçbir rivayette emanın metni bulunamamaktadır.¹⁴⁶ Suraka'nın bu emana nasıl bir ihtiyacı olup olmadığı bir yana, yurdundan kaçan ve yolda yanında yiyecekleri dahi bulunmadığı için çadırlara uğrayıp yiyecek isteyen bu yolcuların, o zaman için oldukça külfetli bir iş olan taş, kemik, deri vs.¹⁴⁷ yazı malzemesini yanlarında taşımaları mümkün değildir.¹⁴⁸ Rivayetlerdeki bir diğer açmaz, emanı yazdığı belirtilen Hz. Ebû Bekir¹⁴⁹ veya Amir b. Fuheyre'nin¹⁵⁰ okuma yazma bilip bilmedikleri konusudur. Amir bir azatlı köledir ve Mekke'deki okur-yazarlar listesinde ikisinin de isimleri geçmemektedir.¹⁵¹ Onların okuryazarlığını savunanlar bile sadece Suraka olayını delil olarak vermek zorunda kalmışlardır.¹⁵²

¹⁴² Rivayetler olayı öyle anlatmaktadır ki; Süreka korku içinde kaçan bu insanın, geleceğinin parlaklığını adeta tahmin ettiği için(!) ondan eman istemiş gibi bir durum ortaya çıkmaktadır.

¹⁴³ Buhari, Menakıbu'l-Ensar, 44.

¹⁴⁴ İbn Hişâm, IV, 141.

¹⁴⁵ Demircan, 133.

¹⁴⁶ Muhammed Hamidullah, *el-Vesaıku's-Siyasiyye*, Çev; Vecdi Akyüz, İstanbul, trz, 58.

¹⁴⁷ İbn Hişâm, IV, 141.

¹⁴⁸ Demircan,133.

¹⁴⁹ İbn Hişâm, IV, 141.

¹⁵⁰ Buhari, Menakıbu'l-Ensar, 44.

¹⁵¹ Belazuri, *Futuhu'l-Buldan*, Beyrut, 1991, 457.

¹⁵² Mustafa Azami, *Asr-ı Saadette Vahy Katipleri''*, *Asr-ı Saadette İslam*, Çev; Durak Puzmaz, Editör; Vecdi Akyüz, İstanbul, 1994, I, 386.

Suraka'ya emanın yazılması meselesinde Adnan Demircan'ın da yerinde bir tespiti ile bir karıştırma yapılmıştır.¹⁵³ Hz. Peygamber, hicretin ikinci yılında Zü'l-Üşeyre Gazvesi sırasında Suraka'nın da mensubu bulunduğu Müdlic oğullarına misafir olmuş, burada aşırı derecede ikram görmüş, onlarla bazı antlaşmalar yapmış¹⁵⁴ ve emanlar vermişti.¹⁵⁵ İşte muhtemelen burada verilen emanlar ile hicret olayı sırasındaki yaşananlar arasında irtibat kurulmuş ve Suraka'ya eman verilmesi hikâyesi kurgulanmıştır.

Büreyde b. Husayb'ın Müslüman Olması

Hicretle ilgili aktarılan rivayetlerden biri de Büreyde b. Husayb'ın¹⁵⁶ kendi topraklarından geçen hicret yolcularıyla karşılaşması ve Hz. Peygamber'in onlara İslam'ı teklif etmesiyle Müslüman olmaları olayıdır.¹⁵⁷ Bu olay, genelde ilk kaynaklarımızda ve Kütüb-ü Tisa dediğimiz dokuz hadis kitabında aktarılmamaktadır. Hz. Peygamberle konuşup, konuşma üslubundan etkilenmeleri şeklindeki detaylar ise daha çok muahhar kaynaklarda bulunmaktadır.¹⁵⁸ Rivayet hakkında çok önemli bazı tenkitler olmasına rağmen,¹⁵⁹ Büreyde'nin o tarihten bir müddet sonra Medine'ye yerleşmesi ve Hz. Peygamber'in emrine girip haraç memuru¹⁶⁰ olması gibi olaylar Büreyde'nin hicret sırasında Hz. Peygamber'in üslubundan ve hoş tavırlarından etkilenerek Müslüman olduğu şeklindeki rivayeti destekleyen unsurlar olarak düşünülebilir.

¹⁵³ Demircan, 132.

¹⁵⁴ Belazurî, I, 336; Hamidullah, I, 472.

¹⁵⁵ Mehmet Ali Kapar, *Hz. Peygamber'in Müşriklerle Münasebeti*, İstanbul, 1987, 216.

¹⁵⁶ Büreyde hakkında fazla bilgi için bkz. Zehebî, *Siyer-u Alamu'n-Nübela*, II, 469; Ahmet Önkal, "Büreyde" *DİA*, İstanbul, 1991, IV, 492.

¹⁵⁷ Belazurî, I, 304.

¹⁵⁸ Kaynakların listesi için bkz. Zekeriya Güler, "Hicret sırasında Hz. Peygamber'in Üslubundan Etkilenerek Müslüman olan Büreyde b. Husayb Hadisesi Ve Günümüze Yansımaları", *İstem*, 2004, sayı, 4, s. 63.

¹⁵⁹ Zehebî, rivayetin ravilerinden Evs'in metruk olduğunu belirtir. Bkz. Zehebî *Siyer-u Alamu'n-Nübela*, I, 275; Ayrıca rivayetin aslının olmadığı konusunda bazı hadisçilerden ciddi tenkitler bulunmaktadır. Bkz. İbn Teymiyye, *el-Kelîmu't-Tayyîb*, Thk; Muhammed Nasruddin el-Elbani, Beyrut, 1405, 125, Elbanî'nin ilgili dipnotu.

¹⁶⁰ Belazurî, I, 621.

Hicretle ilgili olayların tahlillerine son vermeden önce bir iki anekdotu da aktarıp, çalışmamızı sonuçlandırmak istiyoruz.

Hicretle ilgili anlattığımız ve değerlendirmeye tabi tuttuğumuz bu kadar olaya rağmen, hicret boyunca bu olayları gözlemleyen rehber Abdullah b. Üreykıt'ın Müslümanlığı tercih etmemesi de ilginç bir olaydır. Eğer şimdiye kadar anlatılan bu mucizevî türden olayların şahidi ise, herhalde Müslüman olması gerekirdi diye düşünüyoruz. Ancak tarihen sabittir ki, daha sonraki yıllarda bile İslam'a girmediği kesindir.¹⁶¹ Bu da şimdiye kadar anlattığımız türde olayların gerçekleşmediğinin kanıtlarından biri olsa gerektir ve zaten bu türde rivayetlerin çoğu Hz. Peygamber'in vefatından asırlar sonra yazılmış kitaplarda mevcuttur.¹⁶²

Hicret konusunu son bir anekdotla bitirmek istiyoruz. Hz. Peygamber'in hicreti sırasında yolda rastlayan ve Hz. Ebû Bekir Şam'a giden tüccarlardan olduğundan dolayı onu tanıyanlar, ona Hz. Peygamber'i göstererek kim olduğunu sordular. Hz. Ebû Bekir de "yol rehberi" olduğunu söylemiştir.¹⁶³ Aynı şeyler Medine'de de gerçekleşti. Medine'ye ulaştıkları sırada Hz. Peygamber, sukut edip bir kenara oturmuştu. Ensar, Hz. Ebû Bekir'i peygamber zannettiler. Biraz sonra Hz. Ebû Bekir'in Hz. Peygambere hürmet ve hizmetini görünce onu tanıyabildiler.¹⁶⁴ Bu türden olaylar da göstermektedir ki, Hz. Peygamber, zorluklar altında gizlenerek, aç kalarak, kimliğini saklayarak, tanınmadan yoluna devam etti ve nihayet Medine'ye ulaştı.

Sonuç

Hz. Peygamber'in hicreti etrafında anlatılan bazı olağanüstü olayları konu edindiğimiz bu çalışmamızda, Hz. Peygamber'in Mekkeden ayrılmadan önceki meydana gelen olaylardan başlayarak Medine'ye varışına kadarki yolculuğu sırasında yaşandığı iddia edilen bazı rivayetleri tahlil etmeye çalıştık.

¹⁶¹ Beyhaki, I, 479.

¹⁶² Demircan, 134.

¹⁶³ İbn Sa'd, I, 235.

¹⁶⁴ Buhari, Menakıbu'l-Ensar, 44.

Hicret sırasındaki olayları anlatan rivayetlerde genelde gördüğümüz üzere, Hz. Peygamber'in hayatının her anında Allah'ın koruması altında olduğu, sıkıntı durumunda Allah'ın müdahalesiyle zorlukları aştığı ve bu durumlarda birçok mucizeler gösterdiği görülmektedir. Rivayetlerde zaman zaman da şeytan ve cinlerin insan suretine girip duruma müdahale ettiği görülmekte, bu da onun hayatını daha gizemli ve efsanevi hale sokmaktadır. Bu rivayetler, bazen kabile taassubuyla, bazen Hz. Peygamber'i yüceltme adına, bazen de olayları gizemli hale getirme adına uydurulmuştur. Aslında hicret, onun hayatının normalliğini gösterirken, olağan üstü bir hale dönüştürülmüştür.

Bütün bu tür anlatımların, aslında ne kadar zor şartlarda korukarak, gizlenerek, ayağı kanayarak, açlık çekerek, sıkıntılar içerisinde davetini yeni yurtlara ulaştırma gayreti içinde olan bir peygamberin hayatını anlatımlı bir eğlenceye dönüştürerek biraz da okuyanları ve dinleyenleri rahatlatmak ve merak uyandırmak adına Allah'ın her an ona yardımcı ve hayatına müdahil olduğunu, ayrıca Hz. Peygamber'in adım başında mucize gösteren birisi olduğunu anlatma adına Kassaslar tarafından ortaya konulan rivayetler olduğu kanaatindeyiz. Bu tür anlatımlar onun hayatına anlam katmadığı gibi, onu örneklikten ve gerçeklikten de uzaklaştırmaktadır.

İlk kaynaklarımızdan çok sonraki asırlarda yazılmış kaynaklarda bolca bulunan bu mucizeler, onun hayatının gerçekler üzerine değil de, onun dışındaki biz insanların gerçekleştiremeyeceği türden mucizeler üzerine kurulmuş bir hayat mücadelesi olduğunu göstermektedir. Böylece bu türde rivayetler, genelde inanılması güç ve evrensel yasalara aykırı olarak zaman zaman Hz. Peygamber'in de kötü bir tanıtımını yapmaktadır.

Aslında Hz. Peygamber'in elinden gelen olağanüstü bir şey yoktu. O, insanî çabalarla elinden geldiğince davetini yaymaya çalıştı. Şunu açıkça söylemek mümkündür. Onun elinden gelseydi, yapabilseydi, imkânı olup becerebilseydi tasavvuf ilminde Tayy-ı Zaman denilen şekilde bir anlamda uçarak Medine'ye ulaşırdı.

Ama o, Arap coğrafyacılarının Mekke ile Medine arasındaki arazi-yi tanıtırken, yolcuların yolculuğunu kolaylaştıracak su ve bitkiye rastlanmayan, korku verici sarp ve sert bir yer olarak tanıttıkları yerlerde, ana yoldan sapmak zorunda kalarak dolayısıyla suyollarından gidemediği için birçok zorluklar çekti. Korkarak, titreyerek, saklanarak, aç kalarak, bunun sonucu olarak uğradığı yerlerden süt isteyerek, tehditler altında, can korkusu yaşarak yolculuk yaptı. O, önce insan sonra resuldü, kendine ulaşan vahyin aktarcısıydı ve ancak böyle örnek olabilirdi.

The Hegira of the Prophet Muhammad in Relation Extraordinary Events

Citation/©: Azimli, Mehmet (2008). The Hegira of the Prophet Muhammad in Relation Extraordinary Events, MİLEL VE NİHAL, 5 (3), 51-79.

Abstract: In this study, we tried on analyze The Hegira of the Prophet Muhammad from Mecca to Medina in relation extraordinary events. There are whether exaggerated or invented too many rumors about his hegira. That kind rumors are always being transferred with true rumors. In this study, we tried to reach a result with whether rumor and analysis of person who relates or rational interpretation to distinguish exaggerated and invented rumors from true. At result of the study we tried to explain The Prophet's human side and realize his hegira with human effort.

Key Words: The Hegira, Exaggerated, Human Effort, Extraordinary.Asad, Talal, (2008).

